

Dzīves kvalitāte Eiropā — ekonomikas krīzes ietekme uz ģimenēm

Kopsavilkums

Ievads

Eiropas dzīves kvalitātes apsekojums (EQLS) ticami atspoguļo eiropiešu dzīves apstākļus un sociālo stāvokli pirms ekonomikas krīzes un tās laikā. Bet kā krīze ir ietekmējusi ģimenes ar bērniem? Lielākajā daļā valstu bērni ir vairāk pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam nekā iedzīvotāji kopumā, tāpēc ir svarīgi saprast, kā krīze ir ietekmējusi mājsaimniecības, kurās ir bērni. Šajā ziņojumā ir aprakstīta mainīgā dzīves kvalitāte ES dažādu modeļu ģimenēs ar bērniem un salīdzināts ģimeņu dzīves līmenis un sociālais stāvoklis. Ģimenes ir iedalītas divās galvenajās grupās:

- viena vecāka — nodarbināta vai nenodarbināta — ģimenes, kas dzīvo atsevišķi vai kopā ar radniekiem;
- divu pelnītāju vai viena pelnītāja pāri, kam ir bērni un kas dzīvo kā atsevišķas ģimenes vai kopā ar citiem radniekiem.

Iespējamie modeļi, kas varētu būt saistīti ar dažādām ģimenes politikas pieejām, ir apzināti, aplūkojot atšķirības starp četrām valstu grupām, kas ir klasificētas spektrā, sākot no valstīm ar elastīgāko ģimenes politiku un beidzot ar valstīm ar tradicionālāko politiku.

Politikas konteksts

Ekonomikas krīze ir izraisījusi dzīves un darba apstākļu pasliktināšanos daudzās dalībvalstīs un palielinājusi nevienlīdzību starp valstīm un iedzīvotāju grupām. Ir palielinājusies jau tā neaizsargāto sabiedrības grupu pakļautība nabadzības un sociālās atstumtības riskam. Pieaugoša materiālā nevienlīdzība ir redzama arī ģimeņu vidū, proti, to, vai bērns dzīvo nabadzībā, daļēji nosaka ģimenes modelis, kādā bērns aug. Šajā sakarā ES sociālo ieguldījumu paketē dalībvalstis tiek aicinātas koncentrēt uzmanību uz vienkāršiem, mērķtiecīgiem un nosacītiem sociālajiem ieguldījumiem. Šā ziņojuma mērķis ir palīdzēt politikas veidotājiem apzināt tos ģimeņu ar bērniem modeļus, uz kuriem jāorientē ieguldījumi.

Būtiskākie secinājumi

Vairums vientuļo vecāku strādā, pārsvarā pilnu slodzi. Lai gan kopumā nodarbinātu vientuļo vecāku īpatsvars ES 28 valstīs kopš 2007. gada tikpat kā nav mainījies, "tradicionālāko" valstu grupā nodarbinātu vientuļo vecāku īpatsvars ir samazinājies. Daudzas no šīm valstīm būtiski ir skārusi krīze, kas varētu būt nenodarbinātu vientuļo vecāku skaita pieauguma iemesls.

Salīdzinājumā ar 2007. gadu vientuļie vecāki, kas dzīvo kopā ar radniekiem, 2011. gadā biežāk bija bez darba. Tas varētu atspoguļot strukturālas pārmaiņas ģimenēs — vientuļie vecāki, kas zaudējuši darbu, iespējams, ir bijuši spiesti pārvākties pie savām ģimenēm.

Visgrūtāk "savilkt galus" ir ģimenēm, kas dzīvo mājsaimniecībās, kurās neviens nav nodarbināts, un salīdzinājumā ar 2007. gadu šīs ģimenes arī biežāk saskaras ar ekonomiskām grūtībām. Nodarbināti vientuļie vecāki saskaras ar grūtībām visur, taču biežāk tradicionālākajās valstīs, kā arī daļēji tradicionālo valstu grupā, kur šādu vientuļo vecāku īpatsvars kopš 2007. gada ir dubultojies.

Finansiālas grūtības visretāk ir divu pelnītāju ģimenēm, un šīs ģimeņu grupas stāvoklis kopš krīzes nav būtiski pasliktinājies. Salīdzinājumā ar 2007. gadu lielākam skaitam ģimeņu 2011. gadā ir bijušas grūtības samaksāt par mājokli un saņemt komunālo pakalpojumu rēķinus. Parādu riskam visvairāk ir pakļautas ģimenes, kurās neviens nav nodarbināts.

Kopš 2007. gada ievērojami ir pieaudzis tādu bez darba palikušu ģimeņu skaits, kas saskaras ar augstu nenodrošinātības līmeni. Lai gan "elastīgākajās" valstīs ir zemākais vidējais nenodrošinātības līmenis, ģimenes, kam nav darba, šajās valstīs tomēr saskaras ar augstu nenodrošinātību, neraugoties uz šīm valstīm raksturīgajiem adekvātajiem pabalstiem.

Vientuļās mātes, strādājot pilnu vai nepilnu slodzi, ir nodarbinātas mazāk stundu nekā vientuļie tēvi un vīrieši divu pelnītāju vai viena pelnītāja pāros. Vientuļās mātes arī biežāk nekā vientuļie tēvi izjūt, ka viņu darbs ir nedrošs, savukārt vientuļie tēvi 2011. gadā ir strādājuši vairāk stundu nekā 2007. gadā.

Lielākā daļa vientuļo māšu un māšu, kas atrodas pāra attiecībās, gribētu strādāt, ja varētu izvēlēties elastīgu darba grafiku, un vairāk nekā 50 % ekonomiski neaktīvo māšu labprātāk strādātu nepilnu slodzi. Kamēr vairums māšu, kas strādā pilnu slodzi, labprāt strādātu mazāk, vairums vientuļo māšu, kas strādā nepilnu slodzi, savukārt vēlētos palielināt darba stundu skaitu.

Visu modeļu māsaimniecībās, kurās ir bērni, ir saasinājies konflikts starp darbu un ģimenes dzīvi. Visbiežāk konfliktu starp darbu un ģimenes dzīvi izjūt vientuļie vecāki, kas strādā pilnu slodzi.

Nodarbinātība lielā mērā ietekmē vecāku subjektīvo labklājību. Zemākie apmierinātības ar dzīvi un laimes rādītāji ir nestrādājošu vientuļo vecāku vidū.

Lai gan kopumā apmierinātības ar dzīvi un laimes rādītāji kopš 2007. gada nav ievērojami mainījušies, abas šīs izjūtas ir samazinājušās māsaimniecībās, kurās neviens no vecākiem nav nodarbināts, bet lielāko samazinājumu ir izjūtuši bez darba palikušie vientuļie vecāki elastīgākajās valstīs.

Pāros, kuros ir tikai viens pelnītājs, tradicionālāko valstu grupā pelnošais partneris ir vairāk apmierināts ar dzīvi un laimīgāks salīdzinājumā ar partneri, kas paliek mājās, bet elastīgāko valstu grupā partneriem, kas paliek mājās, ir augstāks subjektīvās labklājības līmenis. Daļēji elastīgo un daļēji tradicionālo valstu grupā ir konstatētas niecīgas atšķirības.

Nodarbinātība ir svarīgs vientuļo vecāku garīgās labklājības faktors visās valstu grupās. Tas attiecas arī uz valstīm, kur bez darba palikušiem vecākiem tiek nodrošināti dāsni pabalsti un palikšana mājās bieži ir brīvprātīga izvēle. Elastīgākajās valstīs nestrādājošu vientuļo vecāku garīgās labklājības līmenis ir zemāks nekā citur.

Vecāki pārsvarā tradicionālajās valstīs izjūt lielāku sociālo atstumtību nekā citur, bet bez darba palikuši vecāki izjūt lielāku atstumtību visās valstīs. Nestrādājoši vientuļie vecāki lielāku sociālo atstumtību izjūt elastīgākajās valstīs.

Vientuļie vecāki, kas dzīvo kopā ar radniekiem, lielā mērā jūtas sociāli atstumti, lai gan dzīvo kopā ar citiem.

Vientuļie vecāki ir mazāk apmierināti ar dzīvi salīdzinājumā ar citiem arī tad, ja tiek ņemti vērā ienākumi, tātad viņu subjektīvajai labklājībai ir svarīgi ne vien ienākumi un nodarbinātības statuss, bet arī

citi (sociāli) faktori. Jāatzīmē, ka vientuļie vecāki, kas dzīvo kopā ar savu paplašināto ģimeni, tomēr ir mazāk apmierināti ar dzīvi, bet tas liek domāt, ka subjektīvās labklājības uzlabošanai nepietiek ar to, ka ģimene var sniegt zināmu aizsardzību ienākumu ziņā.

Zemākais apmierinātības ar dzīvi līmenis, ko izjūt vecvecāki, kas dzīvo kopā ar bērnu ģimenēm, izzūd, ja tiek ņemti vērā ienākumi, bet tas liek domāt, ka ģimenes struktūra nodrošina atbalstu vecāka gadagājuma cilvēkiem, ciktāl šāda sadzīves kārtība ir brīvprātīga izvēle, nevis zemāku ienākumu radīta nepieciešamība.

Politikas norādes

Ir vajadzīgas mērķtiecīgas darbības, lai vientuļajiem vecākiem palīdzētu atrast darbu, jo arī elastīgākajās valstīs ar adekvātiem pabalstiem ģimenes, kurās neviens nav nodarbināts, saskaras ar augstu nenodrošinātības līmeni.

Lai izvairītos no nelabvēlīgu situāciju ietilgšanas riska, par politikas prioritāti ir jāuzskata nesen darbu zaudējušu cilvēku pēc iespējas drīzāka atgriešanās darba tirgū.

Būtu jāpaplašina iespēja izmantot elastīgu darba grafiku, ņemot vērā, ka vairāk nekā 50 % ekonomiski neaktīvu māšu vēlētos strādāt nepilnu slodzi, bet vairums māšu, kas strādā pilnu slodzi, labprāt strādātu mazāk.

Nodarbinātībai būtu jānozīmē, ka uzlabojas abu vecāku finansiālais stāvoklis; tas ietver tādas jautājumus kā palīdzība saistībā ar bērna aprūpes izmaksām.

Sociālās kohēzijas, sociālās integrācijas un sociālās sadarbības veicināšanai būtu jāklūst par politikas darba kārtības prioritātēm — šie faktori būtiski nosaka to, kā indivīdus ietekmē jaunie sociālie riski un kā indivīdi, viņu kopienas un valstis sasniedz ekonomisku labklājību.

Ir vajadzīgi pasākumi, lai ģimenēm palīdzētu apvienot darbu un aprūpes pienākumus, izmantojot integrētu atvaļinājumu, bērna kopšanas un darbavietas atbalsta sistēmu vecākiem ar maziem bērniem.

Ir vajadzīgas vecāku atvaļinājumu sistēmas, lai rosinātu tēvus biežāk izmantot un dalīt atvaļinājumus ar laulāto un veicinātu viņu iesaistīšanos māsaimniecības pienākumu pildīšanā.

Papildu informācija

Ziņojums "Quality of life in Europe: Families in the economic crisis" ("Dzīves kvalitāte Eiropā — ekonomikas krīzes ietekme uz ģimenēm") ir pieejams: <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn1306013s/index.htm>.

Lai saņemtu papildu informāciju, sazinieties ar pētnieci Eszter Sándor, rakstot uz e-pastu: esa@eurofound.europa.eu.